

از رفع فیلترینگ چه خبر؟

«اعتماد» از مطالبه مهم مردم از دولت پزشکیان گزارش میدهد

مساله فیلترینگ کماکان اصلی‌ترین مطالبه‌ای است که انتظار می‌رود دولت و رییس آن 100 روز بعد از انتخابات درباره آن گزارش شفاف بدهند

سیما پروانه‌گهر

بیش از سه ماه از زمانی که حسین جنتی یکی از چهره‌های مطرح جامعه شعرا در توئیتر نوشت اگر آقای پزشکیان تعهد بدهد که مشکل فیلترینگ را حل کند به او رای می‌دهم و محمدجواد آذری جهرمی و محمدجواد ظریف زیر نوشته او تعهد دادند که او در مقابل کژفهمی‌ها خواهد ایستاد، می‌گذرد. مسعود پزشکیان نیز همان زمان درباره این مطالبه نوشت: «تضمین می‌دهم که تمام دولت در برابر گشته‌های اجباری، فیلتر کردن و فیلترشکن بازی و فشارهای بیرونی در همه جلسات و تمام قد بایستد.»

حالا نزدیک به 100 روز بعد از این وعده‌ها و انتخاب مسعود پزشکیان در انتخابات ریاست‌جمهوری چهاردهم اصلی‌ترین مطالبه کماکان موضوع فیلترینگ است. دستور رییس دولت در نخستین جلسه شورای عالی فضای مجازی مبنی بر برخورد با فیلترشکن‌ها نیز با واکنش‌های مختلفی مواجه شده است.

در کنار این موضوع، صحبت‌های وزیر ارتباطات دولت پزشکیان درباره وضعیت فیلترینگ در کشور نیز انعکاس‌های مختلفی از جانب حامیان دولت داشته است. سیدستار هاشمی در حاشیه آیین آغاز سال تحصیلی

جدید در جمع خبرنگاران درباره برنامه خود جهت بهبود تجربه کاربران از اینترنت تاکید کرد که مساله فیلترینگ در شوراي عالي فضاي مجازي و مرکز ملي فضاي مجازي در حال پيگيري است. او در پاسخ به سوال خبرنگاران تنها گفت که اجازه بدهيد اين موضوع در فضاي کارشناسي پيگيري شود.

اين پاسخ وزير ارتباطات و تاکيد او بر صورت مساله نيز با واکنش برخي رسانه‌هاي نزديك به دولت مواجه شد و از وزير خواستند تا به جاي طرح صورت مساله و تکرار مکررات بر راه‌حل و واقعيات در اين زمينه بپردازد.

به نظر ميرسد مطالبه گزارش در اين باره به صورت شفاف از جانب مردم با گذشت نزديك به 100 روز از انتخاب مسعود پزشکيان به عنوان رييس‌جمهور مطالبه بحقي باشد به‌خصوص که مساله اينترنت و فیلترینگ بيش از آنکه يك وعده يا مطالبه سياسي يا کارشناسي باشد جنس اجتماعي داشته و تمامي امور زندگي همه مردم در همه طبقات و گروه‌ها را تحت تاثير قرار مي‌دهد. با توجه به اينکه اين موضوع از اصلي‌ترين محورهاي طرح شده در انتخابات تيرماه 1403 بود زمان آن است که هر چه سريع‌تر درباره آن به مردم درباره اين اقدامات به مردم گزارش داده شود.

نبايد از نظر دور داشت که مسعود پزشکيان يکي از اصلي‌ترين محورهاي تبليغات انتخاباتي و معرفي برنامه‌هاي خود در صورت پيروي که منجر به جذب بخشي از آراي خاکستري به سمت او شد را بر محور مسائلي همچون فیلترینگ قرار داد. علاوه بر اين حوزه اينترنت و فیلترینگ از معدود حوزه‌هايي است که مي‌توان در کوتاه‌مدت درباره آن اقدامات موثر انجام داده و به مردم گزارش داد. غلامحسين کرباسچي، فعال سياسي اصلاح‌طلب بعد از پيروي مسعود پزشکيان در گفت‌وگويي با پايگاه خبري جماران «اولين و راحت‌ترين مساله» پزشکيان را «مساله رفع فیلترینگ» خواند و خواستار ايستادگي دولت و وزير ارتباطات پزشکيان براي رفع فیلترینگ شد. او رفع فیلترینگ را «قدم اول» خواند و به وزير ارتباطات دولت پيشنهاده داد که «يك کلمه بگويد که من اين کار را نمي‌کنم، هر اتفاقي هم خواست بيفتد. قبل از گفته بودند وزيري که اين کار را نمي‌کرده، براي وي پرونده درست مي‌کنند؛ خوب نکند آخرش چه ميشود؟»

کرباسچي رفع فیلترینگ را قدم اول و کاري ساده توصيف و تصريح کرده بود که «مردم گرفتاري و مشکلات اقتصادي دارند، اما از طرف ديگر

هزینه فیلترشکن هم برای آنها بار شده و مشکلاتی برای کسب و کار و زندگی مردم ایجاد کرده است». اشاره کرباسچی در این گفت‌وگو مبنی بر پرونده‌سازی برای وزیری که زیر بار نمی‌رفت به موضوع محمدجواد آذری جهرمی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات دولت حسن روحانی باز می‌گردد که به دلیل استنکاف از ابلاغ فیلترینگ اینستاگرام پایش به دادستانی هم باز شد. تردیدی نیست که پزشکیان در مسیر رفع فیلترینگ با مشکلات و دست‌اندازه‌های مختلفی از جمله جریان منتقد خود رو به رو است. فضای مجازی در چند سال اخیر به میدانی برای رقابت جریان‌های سیاسی برای استفاده بیشتر از آن تبدیل شده است. فراموش نکنیم که صبح روز بعد از اعلام نتایج رقابت‌های انتخاباتی روح‌الله مومن‌نسب، چهره حامی سعید جلیلی در انتخابات و پدر معنوی جریان مدافع فیلترینگ و تئورسین بارداری با دو گیگ اینترنت، درباره علت اصلی شکست جریان جلیلی در انتخابات گفت: «ما کشور را به فیلترشکن‌ها باختیم.»

مساله این جریان مشخصاً در مورد تجمعات حول موضوع حجاب نیز قابل مشاهده بود. وقتی يك جریان کاملاً سازمان یافته در شبکه اجتماعی ایتا در حال تولید محتوا و جریان‌سازی در این باره بود، در اردیبهشت سال جاری کمتر از ۷۲ ساعت بعد از اینکه کانال ستاد امر به معروف و نهی از منکر استان تهران در شبکه اجتماعی ایتا «فراخوان مردمی پیاده‌روی حمایت از عفاف و حجاب» را منتشر کرد، این تجمع برگزار شد.

آنچه در آن زمان بین بخش‌هایی از جریان اصولگرا در شبکه ایتا رخ داد به خوبی عیان کرد که گروه‌هایی که خواهان ریشه‌کن شدن شبکه‌های اجتماعی غیرایرانی بودند چه کسانی هستند و چه دیدگاه‌هایی دارند و چرا تا این اندازه بر طبل فیلترینگ و محدود کردن شبکه‌های اجتماعی می‌کوبند. آش رفتارهای ایتا در این ماجرا علیه منتقدان بسیار محتاط برخی شیوه‌های برخورد با بدحجابی به اندازه‌ای شور شد که صدای روزنامه اصولگرای فرهیختگان را نیز در آورد و در مطلبی درباره این رویه هشدار داد. رویه‌ای که روحیه هواداران فیلترینگ و حضور انحصاری شبکه‌های اجتماعی بومی در کشور را عیان کرد و نشان داد برای آنها دایره انقلابیون می‌تواند تا حدی تنگ شود که حتی مهدی فضائی‌چهره شاخص دفتر رهبری نیز در آن جای نگیرد.

وعده‌های پزشکیان درباره رفع فیلترینگ چه بود؟

مسعود پزشکیان از نمایندگان مجلسی بود که همواره در زمان حضور در

مجلس از مساله فیلترینگ انتقاد می‌کرد و در زمانی که مجلس یازدهم در گیر و دار بررسی طرح صیانت از حقوق کاربران در فضای مجازی بود در گفت‌وگوهای مختلف از این طرح و کمیسیون ویژه بررسی آن و البته بررسی آن ذیل اصل 85 قانون اساسی انتقاد می‌کرد. با اعلام کاندیداتوری برای حضور در انتخابات نیز کمپین او تمرکز ویژه‌ای بر مساله رفع فیلترینگ داشت. پزشک‌های حتی در مناظرات پیش از دور اول انتخابات مخالفت با فیلترینگ را به دلیل آسیبی که به کسب و کارها می‌زند طرح و از رفع آن دفاع کرد. حساب کاربری پزشک‌های در شبکه اجتماعی ایکس (توییتر سابق) در آن ایام مکرراً به معایب فیلترینگ، آسیب دیدن کسب و کارها به دلیل محدودیت‌ها و داغ شدن بازار فروش فیلترشکن اشاره و تاکید می‌کرد که مردم مطالبه رفع فیلتر از فضای مجازی و اینترنت را دارند و باید به خواسته‌های مردم توجه کرد.

در ایام مناظرات پزشک‌های در کنار 5 نامزدی بود که از فیلترینگ انتقاد می‌کردند. مشخصاً سعید جلیلی هرگز موضع‌گیری خاصی در این باره نداشت اما 5 نامزد دیگر به میزان‌های متفاوت از وضعیت فیلترینگ در کشور انتقاد کردند و وعده حل آن را دادند. پزشک‌های در ایام مناظره‌ها و تبلیغات یکی از محورهای اصلی در برنامه دولتش را «اینترنت» و مساله «فیلترینگ» اعلام کرد. از اینکه «تمام تلاش خود را برای اصلاح نظام ناکارآمد فیلترینگ به کار می‌بندم» تا تاکید بر اینکه «اینترنت را باید آزاد کنیم.»

حتی حساب کاربری او در بین مرحله اول و دوم توییتی با این محتوا منتشر کرد: «من اگر انتخاب شدم جلوی فیلترینگ خواهم ایستاد و کسب و کارهای تعطیل شده را بازیابی خواهم کرد.» با این وجود طرح يك مساله در میان اظهارات پزشک‌های در حوزه فیلترینگ در همان زمان نیز با ابهاماتی از جانب هوادارانش مواجه شد. وقتی نوشت که «در تمام جهان در مواقع خاص محدودیت‌هایی دارند اما نباید این طور باشد که الان وقتی هیچ مساله‌ای نیست، فیلترینگ بگذاریم.» این نوشته به این معنا بود که در دولت او هم در «مواقع خاص» ممکن است محدودیت‌هایی برای اینترنت در نظر گرفته شود که احتمالاً دولت در قبال آن پاسخگو نخواهد بود اما در شرایط عادی نباید فیلترینگ و محدودیتی اعمال کرد. با این وجود پزشک‌های چه در ایام انتخابات و چه بعد از آن استراتژی و طرح و برنامه خاصی درباره اینکه چطور می‌خواهد این وعده را محقق کند، ارائه نکرد.

فیلترینگ؛ محور رقابت‌های ریاست‌جمهوری چهاردهم و ابزار جاذبه و دافعه کاندیداها برای مردم

ادعای گزافی نیست اگر بگوییم موضوع رفع فیلترینگ و مبارزه با آن در انتخابات ریاست‌جمهوری چهاردهم به یکی از اصلی‌ترین محورهای ارتباط با جاذبه یا دافعه‌های کاندیدها برای مردم رای‌دهنده و مخاطبانی که تصمیم به حضور در انتخابات داشتند یا در این باره دودل بودند، تبدیل شد. پزشک‌ها در حالی وعده ایستادن در برابر فیلترینگ را داد که سعید جلیلی در مناظره‌های پیش از دور اول انتخابات برخلاف هر پنج نامزد دیگر هیچ مخالفتی نسبت به موضوع فیلترینگ مطرح نکرده بودند. این مساله حتی ذیل تقسیم‌بندی اصولگرایی و اصلاح‌طلبی نیز نرفت و مصطفی پورمحمدی، دبیرکل تشکل سنتی اصولگرایان یعنی جامعه روحانیت مبارز اولین ویدیوی تبلیغاتی‌اش را صرفاً به موضوع اینترنت و فیلتر اختصاص داد و در آن اینترنت را مانند «آب برای زندگی» توصیف کرد و گفت تلاش خواهد کرد در «کوتاه‌ترین مدت به وی‌پی‌ان‌ها و فیلترینگ خاتمه» بدهد. پورمحمدی نیز البته همانند پزشک‌ها فرجه‌ای برای امور خارج از اختیارات دولت در ساختار تصمیم‌گیری درباره فضای مجازی قائل شد و ضمن تأکید بر اینکه «فیلترینگ را بر می‌دارد» قطع اینترنت در برخی مقاطع را «قابل دفاع» خواند.

محمدباقر قالیباف، دیگر نامزد جریان اصولگرا نیز در مناظرات گفت با فیلترینگ مخالف است، زیرا «خطرات و فساد زیادی به همراه» دارد، اما به جای وعده رفع فیلترینگ، از لزوم حاکمیت بر فضای مجازی و تکمیل پروژه شبکه ملی اطلاعات سخن گفت. امیرحسین قاضی‌زاده هاشمی، دیگر نامزد اصولگرا نیز فیلتر برخی از وبسایت‌ها را «مردم‌آزاری» خواند اما وعده‌ای نیز درباره مقابله با رفع فیلترینگ نداد. پزشک‌ها اما در ایام رقابت‌های پیش از دوره نخست و در فاصله زمانی بین دور اول و دوم انتخابات موضوع اینترنت را در نظر داشت و محدودیت‌های موجود برای فضای مجازی را «محدودیت‌های کشنده» خواند و گفته بود که آمده است تا به این محدودیت‌ها خاتمه بدهد، پیش از برگزاری دور دوم انتخابات تضمین داده بود که «در برابر فیلتر کردن و فیلترشکن بازی بایستد.»

تردیدی نیست که در دور دوم انتخابات که رقابت بین پزشک‌ها و جلیلی محدود شد یکی از عوامل برتری پزشک‌ها بر رقیب در نگاه مردم، دیدگاه متفاوت این دو کانیدها نسبت به موضوع اینترنت و فیلترینگ بود چرا که مشخصاً سکوت سعید جلیلی در قبال این مساله و البته اظهارات نزدیکان و چهره‌های ستاد او حاکی از حمایت و دفاع از سیاست فیلترینگ بود. شاید بتوان گفت دو محور سیاست خارجی و

رابطه با جهان و فیلترینگ اصلی‌ترین عوامل در برتری پزشک‌یان به جلیلی در رقابت انتخاباتی 1403 بودند کما اینکه وجود برخی افراد در تیم مشاوره سعید جلیلی که اساساً مخالف استفاده از پلتفرم‌های خارجی و دسترسی آزاد به اینترنت هستند و فضای مجازی را فقط محدود به شبکه ملی اطلاعات و پلتفرم‌های داخلی می‌دانند، از نگاه رسانه‌ها و مردم دور نماند.

در نهایت نیز پزشک‌یان در یکی از پیام‌هایی که در آخرین روز تبلیغات نامزدهای انتخابات ریاست‌جمهوری منتشر کرد، متعهد به تحقق ۶ وعده شد که «در مقابل فیلترینگ می‌ایستم» بند دوم آن بود.

بعد از پیروزی در انتخابات نیز انتخاب ستار هاشمی به عنوان «جوان‌ترین استاد تمام هوش مصنوعی» این پیام را به جامعه مخابره کرد که فیلترینگ در دستورکار جدی دولت قرار داد. با این وجود وقتی هاشمی در زمان بررسی صلاحیت وزرای پیشنهادی در توییت نوشت: «به عنوان یک متخصص، تاکید می‌کنم که نقش فیلترشکن‌ها در بسیاری از حملات سایبری علیه زیرساخته‌های حیاتی کشور، همان نقش پیاده نظام نفوذی دشمن است» برخی زبان به نقد او گشودند که موضع صریحی درباره رفع فیلترینگ نگرفته است. در مقابل نیز برخی این ادبیات او را راهبردی برای اقناع نمایندگان مجلس در نظر گرفتند.

حالا اما نوک پیکان انتظار از دولت پزشک‌یان به سمت شخص خود او و وزیر جوانش است. وزیری که مورد نقد قرار گرفته که نباید به مرور زمان پشت سپر بی‌اختیاری در این حوزه قرار بگیرد. علاوه بر این انحصار اخبار بیرون آمده از دولت چهاردهم در این ایام به تک عبارتی مبني بر «دستور برخورد با فیلترشکن‌ها» این نگرانی را برای مردم و رای‌دهندگان به مسعود پزشک‌یان به وجود آورده که مبادا سرنوشت فیلترینگ نیز در این دولت به روزگار ادوار گذشته دچار شود. به دستورات سطحی رییس دولت و سکوت وزیر ارتباطات.

در کنار انتظار به حق جامعه برای دریافت گزارشی شفاف از دولت درباره موضوع فیلترینگ وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات نیز باید در این زمینه از عملکرد خود در این زمینه ذیل رویکرد اتاق شیشه‌ای گزارش بدهد. تجربه وزارت محمدجواد آذری جهرمی و عیسی زارع‌پور در دو دولت دوازدهم و سیزدهم این مساله را نشان می‌دهد که دو وزیر با اختیارات یکسان می‌توانند عملکردهای بسیار متفاوتی داشته باشند. سکانداری محمدجواد آذری جهرمی در دوران وزارتش در دولت حسن روحانی موید این مساله بود که می‌توان وزیری با اختیارات محدود

اما اثرگذاری نامحدود بود. اگرچه او نیز درباره قطع اینترنت در برهه زمانی اعتراضات آبان 98 گفت که «موضوع خارج از اراده او بوده است» اما حداقل در مقابل دستور فیلتر اینتساگرام ایستاد، تا جایی که دادستانی علیه وزیر اعلام جرم کرد. آذری جهرمی به دادرسی فرهنگ و رسانه رفت و بازجویی شد، دستور آزادی‌اش با قرار التزام صادر شد و به محل کارش بازگشت اما این ماجرا نشان داد محدوده اختیار در مقابل اراده برای تغییر واژه کوچکی است.

او حتی بعد از دوران وزارتش نیز سعی کرد با ارائه داده‌های علمی یا موضع‌گیری‌های سیاسی نقش موثری در جریان‌سازی در همراهی یا مخالفت با تصمیمات حوزه فضای مجازی داشته باشد. به طور مثال در ساعاتی که مجلس یازدهم کلیات طرح صیانت از حقوق کاربران در فضای مجازی - که همان محدودیت اینترنت خوانده می‌شد - را تصویب کرد او در توییتی نوشت: «نازک آرای تن ساق گلی. که به جانش کشتم. و به جان دادمش آب. ای دریغا به برم می‌شکنند». موضوعی که حتی واکنش مدافعان طرح صیانت را علیه آذری‌جهرمی به دنبال داشت.

مرور همین تجارب تاریخی است که این مطالبه را تقویت می‌کند که وزارت ارتباطات دولتی که در ایام انتخابات که مساله اینترنت را به یکی از وعده‌های اصلی‌اش تبدیل کرده و با شعار مقابله با فیلترینگ وارد کارزار رقابت شد باید در این زمینه سریع‌تر گزارشی شفاف به رای‌دهندگان و البته همه مردم ارائه بدهد.

ترکیب شورای عالی فضای مجازی و دست برتر دولت پزشکیان

برخی از فعالان سیاسی و ناظران معتقدند که برای نتیجه بخشی بهتر در زمینه رفع فیلترینگ باید این مساله از کانال مجلس پیگیری شود. فارغ از صحت و سقم این مساله از دریچه حقوقی به نظر می‌رسد امکان چنین مساله‌ای در شرایط فعلی وجود ندارد.

در نخستین جلسات علنی تشکیل شده در مجلس دوازدهم بعد از پیروزی مسعود پزشکیان در انتخابات تنشی جدی به دلیل عدم رسیدگی به طرح دوفوریتی‌اش درباره رفع فیلترینگ رخ داد. ماجرا از این قرار بود که نمایندگان نزدیک به دولت و حامیان مسعود پزشکیان در راستای تحقق این وعده دست به طراحی طرحی زدند برای رفع فیلترینگ. طرح اما در دستورکار قرار نگرفت و اعتراض محمدقسیم عثمانی، نماینده بوکان در مجلس مبنی بر اینکه «من طرحی دوفوریتی تهیه و تقدیم هیات ریسه کردم. این طرح تمام مراحل خود را طی کرده است، اما

آقای [محمدباقر] قالیباف این طرح را وتو کردند. با چه حقی این کار را انجام دادید؟ آقای قالیباف شما به قرآن سوگند یاد کردید که آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی را رعایت کنید» نیز به جایی نرسید. البته در داخل مجلس نمایندگان هستند که با صدای بلند با مساله فیلترینگ مخالفت می‌کنند و بدون شک در صورت اقدامی موثر از جانب دولت این جریان در مجلس نیز مدافع رییس‌جمهور و تصمیماتش خواهند بود. به طور مثال جواد نیکنین، عضو کمیسیون فرهنگی مجلس در واکنش به اظهارات یکی از چهره‌های رادیکال جناح راست درخصوص فیلترشکن‌ها گفت: «هر چند ممکن است برخی دوستان از دست من ناراحت شوند اما شفاف می‌گویم: نویسندگان برنامه فیلترینگ (طرح صیانت) نویسندگان وی‌پی‌ان‌ها (فیلترشکن‌ها) هم هستند. یعنی کسی که برنامه فیلترینگ را می‌نویسد یا خودشان مستقیماً یا با چند واسطه، وی‌پی‌ان را هم می‌فروشد.»

غلامرضا نوری قزله، نماینده بستان‌آباد در مجلس یازدهم و دوازدهم که حالا به عنوان وزیر جهاد کشاورزی به مجلس معرفی شده است نیز پیش از این گفته بود: «بر اساس اطلاعاتی که از شرکت‌ها و مجموعه‌هایی که اقدام به فروش فیلترشکن می‌کنند، دارم همان افراد و جریان‌اتی که اقدام به فیلترینگ کرده و برای تصویب طرح صیانت تلاش کرده‌اند، بی‌ارتباط با فروشندگان فیلترشکن هم نیستند. باید توجه داشت گردش مالی این صنعت به اندازه‌ای بالاست که بعید است بخش خصوصی بتواند در این حجم در فروش فیلترشکن ورود کند.» واقعیت امر این است که بافت سیاسی مجلس و تقسیم سهم تصمیم‌گیری بین 290 نماینده امکان اقدامی عاجل یا حتی موثر در زمینه این گره کور را بسیار سخت می‌کند.

از این جهت مساله فیلترینگ باید مشخصاً از جانب خود دولت پیگیری شود به خصوص که حالا در زمانی که دولت در دست مسعود پزشکیان و وزرایش است، در شورای عالی فضای مجازی نیز دست برتر با دولت است.

شورای عالی فضای مجازی به عنوان نهادی که در این زمینه تصمیم‌ساز و تاریخ‌ساز است فرصتی بی‌بدیل برای تغییرات هر چند کوچک در زمینه فیلترینگ را دارد و می‌توان با مقاومت در برابر برخی طرح‌ها و رفع محدودیت‌ها به صورت آهسته و پیوسته با توسل به ترکیب شورای عالی فضای مجازی و حضور ۶ وزیر در این شورا، این وعده را محقق کرد.

علاوه بر این «کارگروه تعیین مصادیق مجرمانه» که در حال حاضر با نام غیررسمی «کمیته فیلترینگ» شناخته می‌شود، نیز فرصتی دیگر است

